

Магістр 1 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

МОДЕЛІ ОЦІНКИ ПРИВАБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Запропоновано комплекс моделей оцінки привабливості туристичного ринку України для двох напрямів (макрорівень та мезорівень), які надають змогу провести аналіз динаміки в'їзного туризму, дати оцінку туристичної привабливості регіонів України та сформувавши рейтинг регіонів за рівнем туристичної привабливості.

Аннотация. Предложен комплекс моделей оценки привлекательности туристического рынка Украины для двух направлений (макроуровень и мезоуровень), которые дают возможность провести анализ динамики въездного туризма, дать оценку туристической привлекательности регионов Украины и сформировать рейтинг регионов по уровню туристической привлекательности.

Annotation. The complex of models assessing the attractiveness of tourist market of Ukraine for two areas (meso- and macrolevel) is proposed. They provide an opportunity to analyze the dynamics of inbound tourism, to estimate attractiveness of tourist regions of Ukraine and to form a ranking of regions in terms of tourist attraction.

Ключові слова: туристичний ринок, привабливість, оцінка, туристичний потік, моделі панельних даних, кореляційно-регресійний аналіз, рейтингове оцінювання.

Одна з тенденцій розвитку світової економіки полягає в тому, що в багатьох країнах туризм відіграє все більш значну роль у формуванні внутрішнього валового продукту, створенні додаткових робочих місць і забезпеченні зайнятості населення, активізації зовнішньоторговельного балансу. Туризм має великий вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання та інші, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку [1].

Порівняльний аналіз вкладу туристичної діяльності у ВВП України та інших країн дозволяє зробити такий висновок: частка туризму у ВВП України становить приблизно 2 % у той час як частка туризму у ВВП більшості країн коливається від 1 % у високорозвинених і диверсифікованих економіках до 10 % у країнах з відносно крупним туристичним сектором (Німеччина – 0,9 %, США – 1 %, Великобританія – 1,9 %, Іспанія – 4,2 %, Австрія – 8,5 %). Однак у багатьох малих і країнах, що розвиваються, цей показник перевищує середні значення (у деяких острівних державах туризм забезпечує понад 50 % ВВП) [2]. У той же час занадто висока частка надходжень від туризму у ВВП говорить про уразливість економіки у разі зміни світової кон'юнктури. Як безпечний оцінюється рівень у 2 – 10 % [2].

Розглядаючи конкурентоспроможність українського туристичного ринку, слід зазначити, що за підсумками 2010 року Україна посіла 85-те місце в рейтингу країн за рівнем розвитку туристичної галузі. Всього в рейтингу беруть участь 139 держав, і в 2009 році Україна була на 77-му місці [3]. Підрахунок проведений з урахуванням 14 груп критеріїв, включаючи такі, як: держрегулювання, безпека, пріоритетність туризму, охорона здоров'я та ін. Це свідчить про те, що навіть значний туристичний потенціал не дає гарантії успішного розвитку туристичної індустрії. Підвищення ефективності функціонування туристичної сфери в Україні передбачає розробку ефективної стратегії державного регулювання як на загальнонаціональному рівні, так і в регіонах країни.

Туристична привабливість України розглянута за двома аспектами – на макрорівні (привабливість туристичного ринку в цілому для в'їзного туризму) та на мезорівні (привабливість на рівні регіонів).

Одним з основних індикаторів туристичної привабливості країни на макрорівні є туристичний потік. Найбільш поширеною метою прибуття вважається організований туризм. Основу туристичної привабливості країни для цієї категорії становлять природні та антропогенні туристичні ресурси, до яких належать історико-культурні, археологічні та архітектурні пам'ятки тощо. Безумовно, туристично привабливою країна стає тоді, коли є певна концентрація об'єктів історико-культурної спадщини. Ще однією складовою туристичного потоку є діловий туризм. Головними факторами, що відображають привабливість країни для цієї категорії, є високі темпи розвитку економіки країни, розмір ВВП, інвестиційна привабливість (будучи стимулюючим фактором для збільшення фінансово-інвестиційного потоку, індустрія туризму тісно пов'язана із залученням іноземних інвестицій), ділова інфраструктура [4].

У роботі пропонуються просторово-динамічні моделі туристичних потоків, які дозволяють провести аналіз їх динаміки за такими видами туризму, як "діловий туризм" і "організований туризм". Для побудови моделей використовувалися методи аналізу панельних даних, застосування яких дає ряд істотних переваг при оцінці параметрів регресійних залежностей [5]. Інформаційною базою дослідження є дані туристичних потоків з 10 країн, які лідирують за показниками в'їзного туризму в Україну протягом 2007 – 2011 рр.

Для моделі туристичного потоку по категорії "діловий туризм" факторні ознаки, що здійснюють найбільш значущий вплив на динаміку потоку, були обрані такі: X1 – величина ВВП у поточних цінах (млн дол.); X2 – кількість промислових підприємств і виробничих одиниць; X3 – обсяг іноземних інвестицій (млрд дол.); X4 – частка безробітного населення в країні.

Аналіз причинно-наслідкових зв'язків між названими показниками на основі простої та загальної моделей

панельних даних, моделі з фіксованим і моделі з випадковим ефектом дозволив зробити висновок, що досліджувану сукупність найкращим чином відображає модель з фіксованим ефектом. Загальний вигляд моделі наведено нижче:

$$\begin{cases} Y_{ROS} = 2592,365 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{MOLD} = 79471,5 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{BEL} = 27923,2 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{POL} = 980686,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{VENGR} = 30569,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{RUM} = 10475,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{SLOV} = 40986,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{GERM} = 1094,83 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{USA} = 4545,28 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{UZBEK} = 1655,03 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \end{cases}$$

Значимість параметрів моделі оцінена за допомогою t-критерію Стьюдента. Коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,998, дозволяє зробити висновок про хорошу якість побудованої моделі.

Аналіз фіксованого ефекту дає змогу зробити висновок, що серед аналізованих країн виділяється стійкий кластер країн-лідерів в'їзного ділового туризму в Україну, в який входить Словаччина і Польща. На основі побудованої моделі був отриманий прогноз величини туристичного потоку на 2012 р.

У моделі туристичного потоку по категорії "організований туризм" були розглянуті такі факторні ознаки: X1 – розмір ВВП на душу населення (дол.); X2 – середньомісячна заробітна плата (дол.); X3 – кількість туристів на душу населення в країні походження туриста; X4 – наступ "історичних подій" (фінансова криза, політична нестабільність). Були побудовані проста та загальна моделі панельних даних, модель з фіксованим і модель з випадковим ефектом.

Аналіз характеристик моделей дозволив зробити вибір на користь моделі з фіксованим ефектом. Параметри моделі наведено нижче:

$$\begin{cases} Y_{ROS} = 2592,365 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{MOLD} = 79471,5 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{BEL} = 27923,2 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{POL} = 980686,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{VENGR} = 30569,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{RUM} = 10475,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{SLOV} = 40986,6 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{GERM} = 1094,83 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{USA} = 4545,28 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \\ Y_{UZBEK} = 1655,03 + 0,031X_1 + 0,02X_2 + 0,025X_3 - 1094,8X_4 \end{cases}$$

Побудована модель адекватна, її оцінки статистично значущі за критерієм Стьюдента, коефіцієнт детермінації дорівнює 0,99. На основі побудованої моделі був отриманий прогноз величини туристичного потоку на 2012 р.

Аналіз прогнозних даних дозволив зробити висновок, що кластер країн-лідерів в'їзного туризму є стійким. За прогнозними даними на аналізовані країни припадає 99 % туристичного потоку.

Розглядаючи туристичну привабливість України на мезорівні, треба, перш за все, визначити головні чинники, які впливають на туристичну привабливість регіону, за якою визначаємо результуючий показник як сукупність значень факторів туристичної привабливості, що характеризують напрями впливу: 1-й напрям – соціально-економічний розвиток регіону; 2-й – природно-екологічна привабливість; 3-й – стан рекреаційно-туристичної інфраструктури; 4-й – транспортна доступність; 5-й – загальний імідж регіону на туристичному ринку. При врахуванні усіх вказаних чинників забезпечується найвищий ступінь туристичної привабливості регіону. По кожному напрямку було виділено кілька індикаторів, що досить повно характеризують його [5].

Системи напрямів та факторів, що визначають рівень привабливості туристичного ринку регіону, подано в табл. 1.

Таблиця 1

Системи напрямів та факторів, що визначають рівень привабливості туристичного ринку

№	Групи факторів туристичної привабливості регіону	Наведені фактори
1	Соціально-економічний розвиток регіону	X1 – валовий регіональний продукт; X2 – чисельність населення регіону; X3 – кількість зареєстрованих злочинів на 10 тис. осіб; X4 – кількість лікарняних ліжок на 10 тис. осіб
2	Стан рекреаційно-туристичної інфраструктури	X5 – кількість засобів розміщення туристів; X6 – кількість об'єктів розваг; X7 – інвестиції в індустрію туризму

3	Природно-екологічна привабливість регіону	X8 – кількість пам'яток природи; X9 – середньорічна кількість опадів; X10 – рівень забрудненості повітря
4	Транспортна доступність регіону	X11 – пасажиробіг автобусів; X12 – забезпеченість населення легковими автомобілями в особистій власності
5	Імідж регіону на туристичного ринку	Y – туристичний потік у регіон

Побудована модель залежності об'єму туристичного потоку в Причорноморський регіон як індикатора туристичної привабливості має такий вигляд:

$$y = 10,6x_1 + 18,8x_2 - 8,75x_3 + 0,31x_4 + 1,25x_5 + 1,59x_6 + 0,53x_7 + 0,38x_8 - 0,09x_9 - 1,03x_{10} + 0,01x_{11} + 0,5x_{12}.$$

Наочно продемонстрований вклад кожного показника у формування туристичної привабливості Причорноморського регіону. Як видно, дотримується економічний зміст моделі, тобто такі показники, як забрудненість повітря або кількість злочинів, мають від'ємний знак при коефіцієнті та здійснюють дестимулюючий вплив на розрахунок привабливості туристичного ринку регіону. Найменший вплив на залежну змінну здійснюють такі показники, як X9 та X11 – середньорічна кількість опадів та пасажиробіг автобусів відповідно.

Інтегральний показник туристичної привабливості знаходиться як сукупність значень факторів туристичної привабливості регіону, які здійснюють стимулюючий вплив, та факторів, які чинять дестимулюючий вплив на розвиток туристичної діяльності.

На основі розрахунків був сформований рейтинг регіонів за туристичною привабливістю (табл. 2).

Таблица 2

Рейтинг регіонів за туристичною привабливістю

Регіон	Значення показника туристичної привабливості
Причорноморський	94
Карпатський	91
Полісько-Подільський	51
Київсько-Дніпровський	74
Харківський	59
Придніпровсько-Донецький	62

Як видно, найбільше значення показника серед усіх розглянутих регіонів має туристичний ринок Причорноморського регіону (94 %), після нього Карпатський регіон (91 %), потім Київсько-Дніпровський (74 %), Полісько-Подільський регіон має найнижчий рейтинг (усього 51 %).

Наук. керівн. Гур'янова Л. С.

Література: 1. Все о туризме. Туристическая библиотека [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://tourlib.net/aref_tourism/chhyat.htm. 2. Туристический рынок Украины: современное состояние, перспективы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vechervkarpatah.at.ua/publ/test/turisticheskij_rynok_ukrainy_sovremennoe_sostojanie_tendencii_perspektivy/6-1-0-1418. 3. Туристический бизнес Украины на грани катастрофы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mignews.com.ua/ru/articles/65407.html>. 4. Развитие рынка туристических услуг Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2009_2/482.pdf. 5. Мельник О. В. Економіко-математична оцінка рівня туристичної привабливості регіону / Мельник О. В. – Чернівці : АНТ Лтд, 2005. – С. 296–300.